

Гетьман В. В.

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ У ПРОЕКТІ КОДЕКСУ «ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 РОКУ

На території України інститут адвокатури почав зароджуватися ще за часів Київської Русі, коли роль захисників виконували так звані «послухи» — особи, які могли розповісти про попереднє життя обвинуваченого, та «видоки» — безпосередні свідки події.

Щодо професійної адвокатури нашої держави, то вона сформувалася в польсько-литовський період. Особливу роль в діяльності адвокатури відіграли Литовські статuti і Магдебурзьке право.

Слід зазначити, що в Україну було введено прогресивне право, якому вдалось витіснити звичаєве право законом, спочатку у містах, де впроваджувалося Магдебурзьке (німецьке) право (XIV-XV ст.), а дещо пізніше — й у загальнодержавних судах (XV ст.). Вперше професійна адвокатура з'являється у міських судах, а згодом — у загальних публічних.

Поняття «адвокат» у значенні захисника прав сторони вперше вживається в «Правах, за якими судиться малоросійський народ», тобто у пам'ятці козацького права 1743 р., який з'явився ще в період гетьманщини в Україні. До того часу перший Литовський статут 1529 р. вживає термін «прокуратор». Щоправда, вживалося й таке слово як «адвокат», але не в значенні адвоката, як захисника, а в значенні адміністративного урядовця.

Слід звернути більшу увагу на проект кодексу «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, який регулював діяльність адвокатів в Україні.

Кодифікація українського права розпочалася у першій половині XVIII ст. в результаті якої з'явився цей проект кодексу права 1743 році. Він широко застосовувався на практиці і вважається визначною пам'яткою козацького права в Україні (Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура в Україні. — К.: «Ін Юре», 1997. — 224 с).

Однак, проект кодексу не був офіційно затверджений. Основною причиною такого ставлення російського уряду до складеного кодексу слід вважати те, що його зміст не відповідав політиці російської влади щодо України. Кодифікатори творчо використали першоджерела, пристосовувавши їх до норм і судової практики, що діли в Україні, Кодекс мав чітку структуру і складався з 30 розділів, які ділились на 531 артикул (тобто статтю) і 1716 пунктів. До нього було прикладено «Інструкцію кодифікаційній комісії». Кодекс мав пояснення цитат, що наводяться у тексті, алфавітний реєстр, тобто покажчик і заголовки із зазначенням розділів і поданням короткого змісту артикулів. За формою і внутрішньою структурою він відрізнявся від усіх джерел, якими користувалася комісія, а також діючих тоді пам'яток права Російської імперії.

Важливим є те, що глава VIII згаданої кодифікації присвячує п'ять (7–11) артикулів, що містять 21 пункт саме адвокатури. Як вже раніше було

зазначено, вперше, саме в цій пам'ятці права вживається термін «адвокат» або «повірений» у значенні захисника прав сторони.

Щодо головного обов'язку адвокатів, то насамперед це була — допомогти ближнім і служіння справедливості, адвокат повинен був сумлінно діяти у справах вдів, сиріт, малозабезпечених; також всі адвокати повинні були реєструватися у судах, де вони виявляли бажання працювати; також було введено присягу відповідного змісту, де кожен адвокат присягав перед Господом Богом, що він буде слухняним перед судом, що діяльність його буде чесна, совісна та людей він буде захищати за найкращим роздумом.

Крім того, адвокатам заборонялося брати справу, яка суперечила праву та справедливості і якої «без пошкодження совести производити неможливо».

Слід відмітити що, особливі вимоги пред'являлися до тих, хто міг стати адвокатом — це чоловіки, повнолітні, християни, розумово і фізично здорові, світського стану. Нехристияни могли захищати тільки своїх одновірців, а духовні — лише духовних, церкви, монастирі. Адвокатською діяльністю не могли займатися судові службовці у своїх округах.

Але до того ж, окрім професійних адвокатів, до судового захисту в окремих випадках допускали непрофесійних захисників таких як: батьків, опікунів, визначених судом, обраних за бажанням сторін.

Також, послуги адвокатів сплачувались, але у випадку коли послуги адвокату послужили причиною шкоди підзахисному, то на нього покладалася обов'язок відшкодування її в подвійному розмірі. Крім того, суд у цьому випадку зобов'язаний був позбавити захисника права займатися адвокатською практикою, заарештувати його або піддати тілесним покаранням. У винятково важливих справах за умисне порушення адвокатом своїх обов'язків передбачалося навіть відрізання мови. За ненавмисні порушення, тобто недбале виконання адвокатом своїх обов'язків, який завдає клієнтові шкоди, «Права» вимагають відшкодувати її в повному обсязі. Крім того, суд міг покарати цього захисника тюремним строком на чотири тижні (Гловацький І. Ю. Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі. Навч. посібник. — К.: Атіка, 2003. — 352 с).

Отже, цінність кодексу 1743 року полягає в тому, що хоча він і не був офіційно затверджений російським урядом, але норми, вміщені в ньому реально діяли в житті, а також застосовувались в практичній діяльності українських адвокатів. До того ж, проект кодексу «Права, за якими судиться малоросійський народ» відображав досить високий рівень законодавства і культури в Україні першої половини 18 століття. Також, чітко визначав діяльність адвокатів, вимоги, що ставилися перед ними, їх правата обов'язки, навіть покарання які могли застосовуватися до адвокатів разі неправильного виконання своїх професійних обов'язків. Проект мав всі риси, властиві праву тієї доби, до того ж був покладений в основу «Зібрання малоросійських прав» 1807 року про, що ще раз свідчить важливість цього проекту в історії розвитку адвокатури, а також й усього законодавства України.